

Zdrowie jako sprawność i jakość u Tomasza z Akwinu

Wstęp

- „Zdrowie to pozytywny stan samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego, a nie tylko brak choroby lub niedomaganie” (Światowa Organizacja Zdrowia - WHO)
 - „Zdrowie jest w człowieku harmonią działań jego organów fizycznych i zarazem harmonią jego władz duchowych (M. Gogacz, *Etyka i medycyna*, Warszawa 1999, s. 25)
 - „Zdrowie jest integralnością ciała i umiarkowaniem natury” (Izydor z Sewilli, *Etymologiarum*, IV, 5)
-

Zdrowie jako sprawność / dyspozycja

- „Sprawność jest dyspozycją, dzięki której ktoś lub coś jest dobrze lub źle przysposobiony w stosunku do siebie lub w stosunku do innego bytu” (S.Th. I-II, q. 49, a. 1)
- Określenie *habitus* (sprawność) pochodzi od czasownika *habere* i może mieć dwojakie znaczenie:
 - mieć coś (*aliquid habere*)
 - „między posiadającym odzieniem i posiadanym odzieniem czymś pośrednim jest posiadanie”
 - mieć się (*habere*)
 - „gdy o pewnej rzeczy mówimy, że ma się tak albo inaczej, bądź to sama w sobie, bądź w stosunku do czegoś innego”
- „Dyspozycja zawsze wyraża uporządkowanie rzeczy posiadającej części” (S.Th. I-II, q. 49, a. 1, ad. 3).

Zdrowie jako jakość (Arystoteles)

- *Metafizyka* (1020b,15-20)
 - „jakością jest to, co stanowi o zróżnicowaniu rzeczy w jej istocie”
 - „jakościami są właściwości rzeczy zmiennych jako zmiennych, czyli właściwości, ze względu na które rozróżnia się zmiany”
- *Kategorie*
 - Cechy jakości (10b,12-11a,15):
 - „w pewnych przypadkach mogą mieć swe przeciwieństwa” (zdrowie - choroba)
 - „podlegają stopniowaniu” (bardziej - mniej)
 - „są podstawą podobieństwa lub niepodobieństwa” (jakości wspólne)
 - Rodzaje jakości (8b,24-10a,13)
 - „stan i dyspozycja”
 - „wrodzona zdolność lub niezdolność czynienia czegoś lub unikania”
 - „jakości doznaniowe i doznania”
 - „forma i zewnętrzny kształt rzeczy”

Zdrowie jako jakość (Akwinata)

- „Sposób (*modus*) zaś, jako pewne określenie istnienia przypadłościowego podmiotu [zdrowie człowieka], można ujmować już to ze względu na samą naturę tego podmiotu, i wówczas mamy do czynienia z pierwszym gatunkiem jakości [1], już to ze względu na działanie [2] i doznawanie [3], wynikające z tego, co jest podstawą natury, a mianowicie formy (istotności) oraz materii (tworzywa) i wtedy zachodzi trzeci rodzaj jakości; już to wreszcie ze względu na ilość (*quantitas*) [4]. Pojęcie zaś ilości nie obejmuje ani zmienności, ani dobroci, czy złości. Dlatego czwarty gatunek jakości obejmuje rzeczy niezależnie od tych cech”. (S.Th. I-II, q. 49, a. 2)
 - „Przy rozróżnieniu dyspozycji od sprawności jako różnych gatunków tego samego rodzaju, dyspozycjami w przeciwieństwie do sprawności nazywamy te jakości, przynależne do pierwszego gatunku, które są łatwo utracalne, gdyż przyczyny ich są zmienne, np. choroba i zdrowie”. (S.Th. I-II, q. 49, a. 2, ad 3)
-

Odniesienie zdrowia do działania lub aktu

- Jak jest odniesienie zdrowia do działania?
 - dyspozycja jako jakość jest aktem i z tego względu może być zasadą (*principium*) działania
 - dyspozycja jest w możności w stosunku do samego działania
 - „Zdrowie jest przysposobieniem, czyli trwałą dyspozycją ze względu na naturę. Skoro jednak natura jest zasadą działania, tym samym wyraża stosunek do działania. Dlatego Filozof powiada, że człowieka lub którykolwiek z jego narządów nazywa się zdrowym, gdy jest w stanie spełniać czynności właściwe istocie zdrowej”. (S.Th. I-II, q. 49, a. 3, ad. 3)
-

Umiejscowienie zdrowia w ciele

- Kategoria „zdrowia” mimo tego, że dotyczy całego człowieka, to jednak wprost Akwinata odnosi ją do ciała.
 - „Zdrowie jest zespołem współczynników mogących w różny sposób współdziałać (ciepło, zimno, wilgotność i suchość) [...] toteż gdy nastąpi pewna zmiana jakościowa dotycząca tych jakości, jej konsekwencją jest zmiana jakościowa dotycząca choroby i zdrowia”. (S.Th. I-II, q. 50, a. 2, ad 3)
 - Określenie strukturalne ciała ze względu na jego naturę (P. Milcarek, *Teoria ciała ludzkiego w pismach św. Tomasza z Akwinu*, Warszawa 1994, s. 166-167):
 - ciało dzieli się na części (homogeniczne – tworzące układy tkanek i heterogeniczne – tworzące układy organiczne)
 - ciało jest zróżnicowane organicznie w układach (wegetatywnym, zmysłowo-poznawczym, zmysłowo-pożądawczym i ruchowym)
 - ciało posiada członki, które oddzielając się od głównego korpusu wiążą się same w różne układy
-

Zwiększanie i zmniejszanie się zdrowia

- „Doskonałość formy można rozpatrywać dwojako: bądź ze względu na samą formę, bądź ze względu na podmiot uczestniczący w tej formie” (S.Th. I-II, q. 52, a. 1)
 - Zdrowie samo w sobie (*in se*)
 - duże lub małe
 - nie podlega kategorii ilości (nie ma stopniowania w najwyższym rodzaju, np. sprawiedliwość)
 - przez negację można jedynie w tym znaczeniu mówić o wielkiej lub małej odporności na choroby
 - Zdrowie pod pewnym względem (*per aliud*)
 - więcej lub mniej = stopniowalność
 - „zdrowie w tym znaczeniu samo dopuszcza możliwość stopniowania, bo jego równowaga nie we wszystkich ludziach jest ta sama”. (S.Th. I-II, q. 52, a. 1)
-